ביום החמישי האחרון, כשישב חבר מערכת העולם הזה באולם משפט אייכמן והקשיב לחקירת השתי־עשרה, תחב מישהו פתק לידיו. עליו היה רשום בכתב־יד נחפז: „בראבו — נראה שהאוזנר למד בעל־פה את המאמר של העולם הזה. "

כותב הפתק היה אחד מאנשי העובדים בבניין. בתום הישיבה, על כוס קפה, הס־ביר: „באתי בבוקר, ניכנסתי לאולם ה־עתונאים והתחלתי להקשיב למהלך החקי־רה בעזרת האוזניות. לא האמנתי למשמע אוזני. הרגשתי שהאוזנר שינה לחלוטין את סיגנונו. אז נזכרתי במאמר העולם הזה (1243) „הכישלון הגדול", שקראתי אמש. אני בטוח שהביקורת החריפה שהושמעה באותו מאמר שיכנעה את האוזנר לחשוב מחדש על גישתו."

יתכן שהיתה זאת מחמאה מוגזמת, כי לא העולם הזה לבדו השמיע ביקורת זו. היו גם כמה עתונאים אחרים — אם כי לא רבים — שהעזו להשמיע ביקורת זו, מי במרומז ומי בפה מלא. אך אין ספק שאיש לא הביע את הדברים בצורה גלויה וחותכת ממאמרנו זה.

אם השמיע המאמר ואם לאו — דבר אחד היה ברור לגמרי. באמת חל שינוי ניכר בסיגנון היועץ המשפטי, החל מאותו בוקר (ראה כתבה). הפתק, שהיה מיועד לחבר המערכת שלנו, לא היה היחיד ש־הסתובב אותו בוקר באולם. בין העתונאים התהלכו גם פתקים אחרים, בלשון „מה קרה להאוזנר?" ו„יש האוזנר חדש!" כי אי־שביעות הרצון החיצונית מגישת היועץ המשפטי היתה, בימים הראשונים של החקי־רה הגורלית, משותפת לכל העתונאים המקו־מיים והזרים ולכל שאר אנשי הסגל.

העולם הזה לא הגיע לדעתו בעלמא, על סמך התרשמות אישית מיקרית. עוד בראי־שית החקירה הצולבת המציא עורך העולם הזה שיטה אחראית לבדיקת התוצאות. הוא שירטט „לוח נקודות", בו הוקצב, בתום כל קטע של החקירה, נקודה אחת למנצח באותו נושא — להאוזנר, לאייכמן או ל־שופטים. מדור רביעי נשמר למקרי תיקו.

לוח אופייני של יום אחד (יום ה', ה־13 בחודש), שנרשם בעת הישיבה באולם בית־המשפט, נראה כך:

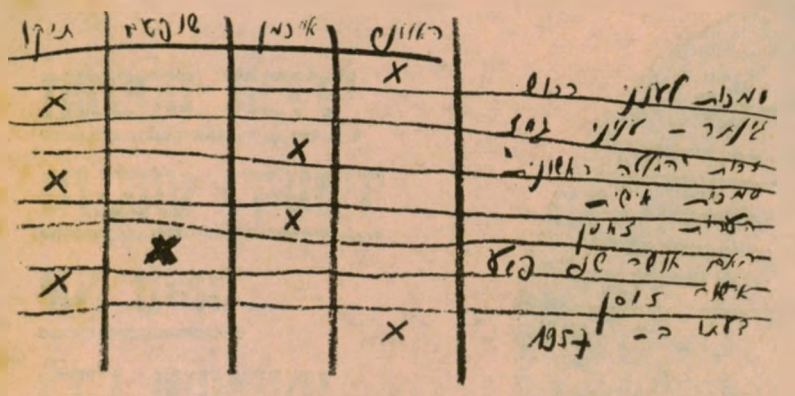

כדי ליצור אפשרות של השוואה, ביקש העורך מכמה עתונאים — מקומיים וזרים — לערוך טבלה משלהם, ללא התייעצות הדדית. בתום כל יום הושוו כל הטבלות. הסיכומים לא היו זהים — אך כולם הראו מאזן שלילי.

★ ★ ★

על כן מוזר שבעתיים שאותו מאמר בא כהלם גמור לרוב רובם של הקוראים ולכל הציבור. כי עד לאותו רגע היית גם אתה, מן הסתם, בטוח כי היועץ המשפטי הולך מחיל אל חיל, שהוא מוחץ את אדולף אייכמן ומנחיל למדינה ניצחון מזהיר ומכ־ריע. שהרי כך הודיעו כימעט כל העתונים, וגם קול ישראל, יום אחרי יום.

זו תופעה מוזרה האימרת דרשני. כיצד זה קרה שבתוך הבניין היה ברור כימעט לכל כי האוזנר ניכשל כישלון חרוץ, בעוד שבחוץ נשתרר הרושם כי הוכיח יכולת עילאית? כיצד גולד הפער המפתיע בין דברי העתונאים על פה, בשיחות־רעים בינם לבין עצמם, לבין דבריהם בכתב וב־שידור? כיצד יכלו עתונאים אחרים להת־רשם כי החקירה נחלה ניצחון, כאשר המצי־אות האובייקטיבית היתה הפוכה ממש?

האין הדבר מצביע על ליקוי יסודי ב־מיבנה העתונות הישראלית?

בכמה מיקרים, נגע הדבר פשוט מחוסר־יכולת של כתבים מסויימים.

לכיסוי משפט היסטורי כזה, יש תנאים יסודיים אחדים. דרושה השכלה משפטית מינימאלית — כי לעתים קרובות קורה שתבוסה משפטית חמורה נראית לאדם מן החוץ, המקשיב רק לצליל המילים, כניצ־חון ריטורי מזהיר. דרושה ידיעה מקיפה של החומר — כי רק השוואה של קטעים רבים מאפשרת לקבוע אם היתה בנקודה מסויימת התקדמות או נסיגה. ודרושה קודם כל, הבנה של הרקע ההיסטורי עצמו.

עוד למחרת לכידתו של אדולף אייכמן החליט העולם הזה לתת עדיפות עליונה לכיסוי המשפט — לא רק כתפקיד עתונאי, אלא גם כחובה לאומית ואנושית. נקבע לכך צמת מיוחד, בהנהלת העורך הראשי עצמו, שנכנס לפעולה כימעט שנה שלמה לפני פתיחת המשפט. נקראו עשרות ספרים, נבדק כל החומר שנצע לעניין. יתכן כי העורך הוא האדם היחיד במדינה, מלבד השופטים והצדדים במשפט, שקרא בעצמו את כל אלפי העמודים של עדות אייכמן בלישכה 06, זכרונותיו והערותיו בכתב.

עבודה מאומצת זו נשאה פרי שהגיע לידיך בכמה צורות: הכתבה על איש־השנה תשכ"א, סידרת־המאמרים של העורך „אייכ־מן — איש ותקופתו" אותה הרחיב אורי אבנרי לאחר מכן בספרו צלב הקרס, ה־סידרה „לידתו של נאצי", הכיסוי השבועי הנרחב של המשפט עצמו, וכתבות מסוגן של אלה שהוקדשו לעדות אבא קובנר וק. צטניק.

דומני שלא אגזים אם אומר כי שום עתון אחר בארץ לא נתן לקוראיו תמונה כה מקיפה, תמציתית, רב־צדדית, חיה ו־יסודית של רקע המשפט ותוכנו כמו העולם הזה. בסלאנג העתונאי הבינלאומי נקראה מלאכה זו, בניגוד לדיווח היומיומי השטוח, בשם „דיווח לעומק."

על כן, כאשר ישב חבר מערכת העולם הזה באולם בשעת החקירה הצולבת, לא נוכח כצופה סתמי. היתה לו היכולת לבחון, לשפוט — ולמסור דו"ח אחראי ונאמן. מובן מאליו שראה את הדברים בעיניים אחרות מאשר כתבים שהגיעו ללא הכנה כזאת.

★ ★ ★

אך ישנם בבניין כמה וכמה עתונאים מקומיים בעלי רמה, ידיעה ויכולת, שהש־תתפו, למרות זאת, בקשר־הדיווח־הכוזב על החקירה הצולבת. מדוע?

אחד מהם, עתונאי ידוע מאוד, השיב ל־שאלתנו: „ברור שהאוזנר ניכשל. אך למי זה יועיל אם אגלה זאת?"

שני השיב בציניות: „אני כותב מה ש־הקוראים רוצים לשמוע. נעים להם לשמוע שהיועץ המשפטי של ממשלת ישראל דופק את אייכמן. איך אגיד להם שזה לא כך, ולפעמים להפך? הרי יזרקו אותי מהמערכת!"

יש גם כתבים המסרבים, פשוט, להכיר בעובדות. אלה כופרים בדיעה כי עתונאי חייב להיות אובייקטיבי. אפילו במשפט אייכמן, וכי חובתו היא לכלוא את לבו היהודי בבואו לתאר עובדות. הם רואים רק מה שהם רוצים לראות. העולם הזה כופר בגישה זו.

סיבה אחרת היא מכנית. רוב ימי החקי־רה הצולבת היו אפופים שיעמום גמור. אולם איש היוסון והצהרון חייב להודיע משהו. מכאן הנטייה להעניק עטרת של חשיבות לדברים שאינם חשובים כלל.

למשל: היועץ המשפטי שולף מיסמך מסויים. אייכמן מודה שתוכנו נכון. העתון מודיע בכותרת שמנה כי „אייכמן הודה ש..." או „היועץ המשפטי הוציא מפי אייכמן את ההודאה ש..." הכתב פשוט מעלים מקוראיו כי אייכמן כבר מסר את אותה הודאה (ואולי אף יותר רחבה) ב־עדותו בפני הפקד לס, ושוב פעם בתשובה לשאלות סניגורו. החקירה הצולבת לא הזי־זה אותו במאומה מן העמדה שקבע לעצמו בעניין הנידון.

חוסא בכך בעיקר קול ישראל, שלמרבה הצער ירד בשבועיים האחרונים ממסלול הרצינות והאחריות שקבע לעצמו בראשית המשפט. כביטאון ממשלתי, הניח, מן הסתם,

„העולם הזה", שבועון החדשות הישראלי
המערכת והמנהלה: תל־אביב, גליקסון 8, טלפון 26785, ת.ד. 136 • מען מברקי: עולמסרס • דפוס משה שהם בע"מ ת"א, סין 6 • העורך הראשי: אורי אבנרי • המו"ל: העולם הזה בע"מ.